

ну, як показала криза, залежить розвиток адміністративно-територіального утворення.

Фінансові ресурси складаються з різних видів ресурсів таких як: власний капітал банків; залишки на рахунках юридичних і фізичних осіб; депозити, вклади населення; іноземні інвестиції; податки, бюджетні ресурси .

IV. Висновки. Сьогодні принципово важливим стає аналіз тенденцій відтворення ресурсів, їх кількісний вимір, методи прогнозування їх якісних змін.

Неефективність використання економічних ресурсів приводить до розуміння перегляду курсу нарощування виробничих потужностей, ігнорування екологічних процесів. Таке зміщення акцентів дозволяє говорити про необхідність формування нового механізму управління процесом використання ресурсів, який потребує суттєвого впливу з боку держави та регіонів.

Єдність логіки процесу відтворення продуктів і ресурсів суспільства повинно, на наш погляд, будуватися на прийнятті принципу, що будь-яке благо є результатом тієї чи іншої форми суспільного відтворення, а всяка форма відтворення має метою приріст тих чи інших різно-

видів ресурсів. Тільки за неухильного дотримання цього положення можна уникнути схематичності в оцінці ресурсів, підміни його цілісної трактування.

1. Панкрухин А. П. Маркетинг територій : Учебник / А. П. Панкрухин. – М.: Омега-Л, 2005. – 656 с.

2. Котлер Ф. Маркетинг мест [Текст] – Ф. Котлер, К. Асплунд, І. Рейн, Д. Хайдер, 2005. – 376 с.

3. Портер М. Стратегия конкуренции [Текст] / М. Портер. – СПб-П.: Издательський дом «Вильямс», 2005. – 610 с.

4. Нагапетьянц Н. А. Маркетинг в отраслях и сферах деятельности / Н. Нагапетьянц. – М.: Вузовский учебник, 2007. – 272 с.

5. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Економікс. Т. 2, М.: Республіка, 1992. – 400 с.;

In this article the author shows the need for more effective management of the natural resource base of the region. In this connection it is necessary to select the method of estimation using the natural resource base for sustainable development of territories. In the process of studying and analyzing the problem of effective management of the natural resource base of territory, the author present the main directions of research.

УДК 332.14.330.15

Балджи М. Д.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ ШЛЯХОМ ЗАЛУЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

У статті висвітлені проблеми використання природних ресурсів та їх роль для подальшого соціально-економічного розвитку регіону; обґрунтовані підходи врахування трьох-складової структури природокористування; запропоновані шляхи вдосконалення програми розвитку регіону.

Ключові слова: сталий розвиток, соціально-економічний розвиток, регіон, стратегія, природні ресурси, соціо-еколого-економічне природокористування.

I. Вступ. Останнім часом проводиться активна робота щодо розробки програм соціально-економічного розвитку на регіональному рівні та відповідних стратегій, що враховують індивідуальні особливості регіонів. В Україні було

прийнято низку законодавчих та нормативно-правових документів цього напрямку. Серед них, зокрема, Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки, Енергетична стратегія України на період до 2030 року та інші. Поряд з цим, питання підвищення соціо-еколого-економічного потенціалу країни потребує залучення положень природокористування з метою зниження ресурсо- та енергоємності продукції; встановлення позитивного балансу на користь природи і якості життя населення в результаті компенсації негативних наслідків його діяльності. Тому актуальність даної теми полягає у розгляді проблеми соціально-економічного розвитку з залучен-

ним питань раціонального використання природних ресурсів.

Питання природокористування широко вивчилось в науковій літературі зарубіжними і вітчизняними вченими, але проблеми врахування ресурсної складової у проєктах соціально-економічного розвитку регіонального рівня, її оцінки та вдосконалення процесу управління природокористуванням ще залишаються поза увагою фахівців.

II. Постановка завдання. При проведенні наукового дослідження було обрано за мету вивчення соціо-еколого-економічної складової природокористування та залучення його основних положень до програм соціально-економічного розвитку регіону. Для вирішення поставленої мети були залучені наступні методи: системного аналізу і синтезу (при дослідженні сутності та концептуальних положень економіки природокористування); економіко-математичного моделювання (при застосуванні методологічних підходів для визначення збалансованості).

III. Результати. Процес природокористування розвивається на стику «суспільство – природа» і відбиває їхню взаємодію на конкретній території. Він служить забезпеченню суспільства первинними предметами, в окремих випадках, засобами праці, лежить в основі життєдіяльності людей. У цьому процесі здійснюються задачі задоволення потреб суспільства в природних ресурсах на основі їхнього раціонального, комплексного використання, запобігання природних ресурсів від виснаження шляхом їхньої охорони і відтворення, виконуються природоохоронні функції для підтримки природного середовища в стані придатності для нормальної життєдіяльності людей та інших біологічних організмів.

Існуючі проблеми між суспільством та природою обумовили необхідність створення та впровадження концепції сталого розвитку зі становленням такої економічної системи, яка б докорінним чином відрізнялась як від командно-адміністративної, так і від ринкової економіки. Завдяки цій концепції стає можливим взаємне узгодження економічних, екологічних та соціальних чинників розвитку; зникає потреба обирати між захистом довкілля, економічним розвитком та здоров'ям населення, тому що потреби й обмеження поєднуються проблемами захисту довкілля, економічним зростанням і соціальними інтересами.

Взаємодія між природно-ресурсним потенціалом і суспільством відбувається, як правило,

через виробництво, утворюючи цілісну соціо-еколого-економічну систему, яка є умовою життєдіяльності людей. В запропонованій системі найважливішою домінантою постає єдність трьох складових: природи, населення і господарства. Питання розвитку збалансованої соціо-еколого-економічної системи розглядали П. М. Нестеров та А. П. Нестеров (2002), О. П. Добровольська (2007) та інші.

Останнім часом, крім загального дослідження систем, інтенсивно активізується процес розробки моделей, пов'язаних з соціально-економічними процесами, що обумовлено розвитком прикладних методів системного аналізу, інформаційних технологій, методів і засобів вимірювання та обліку статистичної інформації [6, 7, 8]. В процесі нашого напрацювання, базовим підходом моделювання природокористування пропонується врахування динаміки взаємодії трьох різних за змістом і формами складових: соціальної, екологічної та економічної. Ці складові визначались за допомогою відповідних коефіцієнтів.

Коефіцієнт екологічної збалансованості території ($K_{експ}$) був запропонований М. М. Приходько (2006), але автор розглядає тільки орні землі, в той час, як ми вважаємо доцільним охопити всі трансформовані землі, що дозволить найповніше визначити екологічну збалансованість регіону. До того ж вважаємо за доцільне трансформувати формулу і представити її у вигляді:

$$K_{експ} = \frac{S_m}{S_{мз} + S_l + S_{лн} + S_v}, \quad (1)$$

де $S_{мз}$ – площа трансформованих земель, га; S_l – площа лісових угідь, га; $S_{лн}$ – площа лукопасовищних угідь, га; S_v – площа водних угідь, га.

Коефіцієнт соціальної збалансованості ($K_{сп}$) розраховується за формулою:

$$K_{сп} = \frac{K_{рм}}{T_{рез}}, \quad (2)$$

де $K_{рм}$ – кількість робочих місць в регіоні; $T_{рез}$ – трудові ресурси, наявні на певній території.

Сумарне значення коефіцієнту економічної збалансованості ($K_{експ}$) соціо-еколого-економічної системи має вигляд:

$$K_{експ} = K_{експ} = \sum_{d=0}^m (K_{мр} \cdot K_{рп} \cdot K_{сп} \cdot K_{лр} \cdot K_{лр})^d \frac{b}{d+1}. \quad (3)$$

де d – дефіцит бюджету, %; B – бюджет, грн.; D – дефіцит бюджету, грн.; $K_{мр}$ – гранично допустимі значення відносного використання мінерально-ресурсного потенціалу; $K_{лр}$ – гранично

допустимі значення відносного використання земельного потенціалу; $K_{гр}$ – гранично допустимі значення відносного використання водного потенціалу; $K_{л}$ – гранично допустимі значення відносного використання лісового потенціалу; $K_{р}$ – гранично допустимі значення відносного використання рекреаційного потенціалу; m – граничний відсоток дефіциту бюджету (пропонується не більше ніж 3%).

Для визначення загального коефіцієнту ресурсної збалансованості регіону ($K_{зб,рег}$) пропонується застосовувати наступну формулу:

$$K_{зб,рег} = \frac{K_{соц} \cdot K_{екон} \cdot K_{експ}}{K_{експ}}, \quad (4)$$

де $K_{соц}$ – коефіцієнт соціальної збалансованості; $K_{екон}$ – коефіцієнт економічної збалансованості; $K_{експ}$ – коефіцієнт екологічної збалансованості.

Соціо-еколого-економічна збалансованість в регіоні простежується у випадку, коли $K_{зб,рег}$ дорівнює одиниці, але отримати даний показник практично не можливо, адже при збалансованості провідною, на нашу думку, виступає екологічна складова, оскільки загальна збалансованість не може бути нижча за саморегуляцію довкілля. Отже, для складання програм соціально-економічного розвитку вважаємо за доцільне використовувати показник збалансованості, що надасть змогу узгоджувати діяльність в різних сферах діяльності.

Сучасна соціо-еколого-економічна ситуація в Україні потребує розроблення відповідних стратегій. Для подальшого впровадження інноваційних напрямків пропонується використання наступних стратегій:

1. Розвиток інноваційного механізму регулювання природокористування, що передбачає розробку спеціальних індикаторів для виміру динаміки і якісних зрушень у використанні природних ресурсів та охорони природи; запровадження ресурсозберігаючих технологій.

2. Посилення інноваційного партнерства на регіональному та міжрегіональному рівнях, що включає фінансову підтримку нововведень у регіонах, спільне планування й установку пріоритетів в інноваційній політиці, співробітництво в розробці і реалізації інноваційних проектів, обмін досвідом успішних проектів та вдосконалення кваліфікації кадрів в області інноваційної стратегії і регіональної політики.

3. Стимулювання інноваційної творчості, спрямоване на активність та творче мислення

вищого управлінського персоналу, подолання організаційних перепон; фінансову підтримку конкурентного середовища; підвищення професійного рівня у впровадженні інновацій.

IV. Висновки. Таким чином, обґрунтування напрямів реалізації природокористування, шляхом посилення ресурсної компоненти в стратегіях, проектах та програмах соціально-економічного розвитку і створення спеціальних інституцій, що беруть на себе функцію організаційно-економічного забезпечення управління з метою удосконалення організаційно-економічного механізму соціально-економічного спрямування.

1. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf

2. Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004–2015 роки від 28 квітня 2004 р. № 493/2004 [Електронний ресурс]: указ Президента України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

3. Енергетична стратегія України на період до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc

4. *Нестеров П. М., Нестеров А. П.* Менеджмент регіональної системи: учебник для вузов / П. М. Нестеров, А. П. Нестеров. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 365 с.

5. *Добровольская О. П.* Обоснование критериев экологической безопасности регионального развития / О.П. Добровольская // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Экономика». – Т. 20 (59). – 2007. – № 1. – с. 67 – 73.

6. *Барткова Л.* Математичне моделювання витрат, пов'язаних із впливом господарської діяльності підприємств на здоров'я населення / Л. Барткова // Регіональна економіка. – 2003. – № 4. – С. 225 – 235.

7. Моделирование социо-эколого-экономической системы региона / Под ред. В.И. Гурмана, Е.В. Рюминой. – М.: Наука, 2001. – 175 с.

8. *Оболеньский О. Ю., Королук Ю. Г.* Модель регіональної соціально-економічної системи як інструмент аналізу та управління регіональним розвитком / О. Ю. Оболеньский, Ю. Г. Королук // Економіка та держава. – 2010. – № 1. – С. 90 – 94.

9. *Приходько М. М.* Регіональні гео-екологічні дослідження в раціональне природокористування (на прикладі Івано-Франківської області): монографія / М. М. Приходько. / Ред. О.М. Адаменко. – Івано-Франківськ: Івано-Франківський нац. техн. ун-т нафти і газу, 2006. – 245 с.

The article deals with problems of natural resources and their role for further socio-economic development of the region; Approaches account threefold structure of nature; suggested ways to improve regional development strategy